

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1252224/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב שלמה שפירא, הרב צבי בן יעקב

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד רוני עזרא)

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד יצחק אבידן)

הנדון: בתביעה לביטול הסכם מהם הקריטריונים לבדוק האם יש בו קיפוח קיצוני

### החלטה

בפנינו ערעור על החלטת בית הדין הרבני האזורי ת"א (להלן: בי"ד קמא) מיום ז' בכסלו תש"פ (5.12.19), הדוחה את תביעת האישה לבטל את הסכם הגירושין שבין הצדדים שנחתם ביום י"ג בתמוז תשע"ב (3.7.12). ההסכם נכתב בכתב יד המערערת, וקיבל תוקף של פסק דין בתאריך כ"ז בתמוז תשע"ב (17.7.12).

האמת ניתנת להיאמר כי המערערת הכבירה טענות חוזרות ונשנות בחינת "עשות ספרים אין קץ", ומרוב "תבן" אי אפשר היה למצוא את "הבר". בדיון שבפנינו הצליח בא כוח האישה לתמצת את טענותיה בקצרה ובצורה ברורה.

א. האישה הייתה מצויה תחת אלימות קשה וההסכם נחתם תחת לחץ ובאונס.

ב. האישה חתמה על הסכם שבו היא יצאה בעור שיניה עם פרוטות כאשר הבעל קיבל את כל הרכוש.

מנגד הבעל טען:

א. לא הייתה כל אלימות או לחץ.

ב. ההסכם הוא שוויוני והאישה לא קופחה בהסכם הגירושין שבו חולקו הזכויות והחובות בין הצדדים בצורה שווה.

בית הדין האזורי בהחלטתו קובע:

א. ביחס לטענת הכפייה: לאחר העיון בעדויות והחומר שבתיק לא הוכחה אלימות של הבעל כלפי אשתו, לפחות לא כזו שיש בה בכדי קביעה שהאישה הייתה תחת לחץ כל כך קשה, שגרם לה להסכים לצאת בערום וחוסר כול מן הנישואין. בפרט שהמדובר באישה בעלת מעמד ועמדה המייצגת את עצמה ללא מורא מבעלה.

ב. ביחס לטענת הקיפוח כתב בית הדין: לנוכח זאת בית הדין נוטה לקבל את גרסת הבעל לשעבר שההסכם היה סביר במובן זה שהסכום שנקבע בו בתוספת כיסוי החובות, בלי לקבוע היקפם המדויק, מהווה תמורה עבור מחצית דירה.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

בית הדין גם מעיר שהעובדה שנקבעה תמורה מסוימת ולא מבוטלת של 295,000 ש"ח במפורש בהסכם, מעידה על חישוב שעמד מאחורי הדברים, סכום מעין זה ובדיוק כזה אינו נקבע ללא סיבה. אם הייתה כפיה מוחלטת וקיפוח יכול היה הבעל לשעבר גם להכתיב הסכם ללא תמורה כלל או תמורה סמלית.

### דיון והכרעה

בית דיננו אכן מקבל את התרשמותו של בית הדין קמא, שלא הוכחה אלימות קיצונית כנגד האישה. ובית דיננו שלא מקבל את העדים ולא מתרשם ארוכות מן הצדדים לא יחלוק על בית הדין קמא בעובדות שנדונו בפניו.

אשר על כן אין אנו מתערבים בהחלטת בית הדין קמא שקבע כי לא הוכחה טענת הכפייה.

אולם ביחס להסכם הגירושין עצמו יש לדון, ונבהיר דברינו:

הצדדים נישאו בתאריך ג' בתמוז תשנ"ו (20.6.96), והתגרשו כדמו"י בתאריך א' באלול תשע"ב (19.8.12), אולם התברר כי הצדדים המשיכו להתגורר תחת קורת גג אחת במשך כשלוש שנים לאחר הגירושין, ואשר על כן בתאריך ט"ז בשבט תשע"ט (22.1.19) סודר גט נוסף בין הצדדים.

הסכם הגירושין הנ"ל מכיל 3 עמודים, וכאמור נכתב בכתב יד המערערת. לצורך נידונינו, נצטט מספר קטעים רלוונטיים מהסכם הגירושין הנ"ל:

"הדירה שנמצאת ברחוב ש', תעבור במלואה לידי הבעל [ב']".

אני [ב'] ת"ז [...] מתחייב בזאת שלאחר מותי תועבר הדירה שברחוב ש' לידי בני [ד'] ת"ז [...] ובמידה ותימכר הדירה ותירכש דירה אחרת, [ד'] יהיה ראשי לקבל את ערך הדירה שנמכרה [...] שערכה יקבע באותה עת.

סכום בסך 295,000 יעבור לרשות [מ'] בלבד. אני [ב'] ת"ז [...] מתחייב לא לקבל מסכום הנ"ל אך ורק באישור של [מ'] אשתי או במותה. במותה סכום הנ"ל יועבר אך ורק ל[ד'] ע"י אפוטרופוס שלו ([מ']).

הבעל יעזוב את הדירה

[מ'] תהיה זכאית לשהות בדירה ברחוב ש' עד 5 שנים ללא שכירות. באותה עת לא תקבל מזונות, ותקבל סכום של 1,500 ש"ח עבור הילד. במידה והוא ייקח את הבן אקבל מ[מ'] מחצית מסכום המזונות.

לאחר הסכם העברת הדירה לידי [מ'] וההסכם הנ"ל, לא תהיה ל[מ'] דרישה/ תביעה בנושא קרנות הפנסיה, חסכונות, קה"ל או כל קופה אחרת, לא בהווה ולא בעתיד, וכן ל[מ'] לא תהיה שום דרישת תשלום, מס רכישה או כל מס אחר, שקשור לדירה שהועברה לידי, או כל דרישה מקה"ל פנסיה או כל קופה אחרת בהווה ובעתיד, וכל מה שקשור למקומות עבודה שלנו בהווה ובעתיד.

בהמשך מתייחס ההסכם לעניין הבן [ד'], הוצאות רפואיות, הוצאות חינוך חריגות ועוד, שאינם ענין לנדו"ד.

מתברר כי הדירה ברחוב ש' הינה תמורה לפינוי משכונת הארגזים. שני הצדדים התגוררו במקום מכוח אביה של המערערת, שהיה דייר בשכונה, ומכאן נקבעה זכותם של שני הצדדים לדירה ברחוב ש'.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

בדיון שהתקיים בתאריך 25.6.20 בית הדין שמע את טענות באי כוח הצדדים בקשב רב. בהחלטת ב"ד קמא (תחת הכותרת: הסכם מקפה) מציין ב"ד קמא להחלטת בית הדין הגדול בתיק 1084448, שאם יש קיפוח משמעותי "צועק לעין כל", הדבר יכול להוות עילה לביטול ההסכם, אך ב"ד קמא סובר שאין להשליך מכך על המקרה שלפניו, וזה לשונם:

"אולם במקרה דנן עצם הטענה על קיפוח לא נתבררה, ונפרט:

הוויתור על הזכויות הפנסיוניות כשכל צד נשאר עם זכויותיו היה הדדי, ומקובל במקרים רבים, בית הדין לא יעסוק בכך.

לעניין סבירות הוויתור של האישה על הדירה, הדיון מתחלק לשני חלקים:

1. טענת האישה שחצי דירה שהיה רשום על שם הבעל לשעבר מלכתחילה וטרם הגירושין, נעשה על ידו שלא בדין ומדובר בדירה של אביה.

2. טענת האישה שהוויתור על החצי השני במהלך הגירושין אינו סביר.

לעניין הראשון: בית הדין סבור שמעבר לעובדה שיש בידי הבעל ראיות שאין להתעלם מהן שהוא הזוכה מלכתחילה במחצית, הרי שבית הדין לא יחזור אחורה לתקופת הרישום בטאבו שנעשתה במהלך הנישואין בהסכמה, ובדרך כלל למעט מקרים חריגים, הרישום בטאבו מהווה הוכחה בעלות סופית. מה גם שענייננו בתיק זה הוא תוקפו של הסכם הגירושין ולא מה שלפניו כן.

לעניין השני: האישה טוענת שאין זה סביר שתמורת סכום של 295,000 ש"ח היא תיתן לבעל בעלות על מחצית דירה. בנוסף היא טוענת שהסכום כלל לא התקבל. גם הרישום על שם הילד, כפי שנקבע בהסכם, לא בוצע ולא ניתן לאכיפה. הבעל לשעבר טוען שהסכום שולם, ומלבדו שולמו סכומים רבים נוספים, אם כי הוא אינו עקבי בטענותיו בעניין גודל הסכומים, לעתים הוא מתייחס לחובות של האישה ולעתים הוא מכוון לכך שחלק מהסכום הוא השכירות שהיא חייבת לו על מגורים בדירה, כשהרשה לה לגור בבית חמש שנים בלא דמי שימוש.

הבעל לשעבר לא הציג כל הוכחה על קיומם של חובות משמעותיים בעבר, הוא רק מציג רישום מהוצאה לפועל המוכיח שהאישה מסובכת בחובות כיום.

לאחר העיון ברישום מתברר שמדובר במספר חובות נמוכים מאד לספקים ללא שום יחס לחובות שנטען עליהם.

מאידך עצם העובדה שהאישה מצויה בתהליכים כאלו בהוצאה לפועל, מעיד על התנהלות כלכלית חריגה משהו. האישה טוענת שהדבר אירע עקב קיום הבר מצוה על חשבונה. אך גם הסבר זה אינו מובן לחלוטין, נטילת סכומים מעבר ליכולת לצורך בר מצוה ומימון אורחי הבעל לשעבר אינו מהלך סביר.

אך גם אם ההוכחה אינה מהווה הוכחה של ממש, האישה לא הכחישה קיומם של חובות באופן ברור, והשאירה את העניין פתוח בפני בית הדין. לנוכח זאת בית הדין נוטה לקבל את גרסת הבעל לשעבר שההסכם היה סביר במובן זה שהסכום שנקבע בו בתוספת כיסוי החובות, בלי לקבוע היקפם המדויק, מהווה תמורה עבור מחצית דירה.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

בית הדין גם מעיר שהעובדה שנקבעה תמורה מסוימת ולא מבוטלת של 295,000 ש"ח במפורש בהסכם, מעידה על חישוב שעמד מאחורי הדברים, סכום מעין זה ובדיוק כזה אינו נקבע ללא סיבה. אם הייתה כפיה מוחלטת וקיפוח יכול היה הבעל לשעבר גם להכתיב הסכם ללא תמורה כלל או תמורה סמלית.

בנוסף כאמור לעיל לנוכח העובדה שבית הדין אינו מזהה התנהלות חריגה בעצם הכנת ההסכם, ממילא גם ההסכם עצמו מתקבל כהסכם סביר ומקובל שיתכן מאד שאף האישה בעצמה הגתה אותו.

בעניין המודעות שלה להסכם ולמשמעותו, הדברים אף באו לידי ביטוי בעדויות שנשמעו בפני בית הדין, והוזמנו על ידי האישה בעצמה, כמובן לאחר ההסתייגות שמדובר בעדים פסולים. אחות הבעל לשעבר, שהאישה הביאה לעדות, תיארה שיחה עם האישה במהלך הגירושין כשהיא שואלת אותה בתמיהה איך היא מוותרת על הדירה ואיך היא תסתדר והאישה עונה (שוורת 281 ואילך, וחזרה על כך שוב בהמשך דבריה):

”שאלה: מה לגבי הדירה?”

תשובה: קיבלתם דירה והוחלט שהיא תעבור ל[מ'] בהסכמתך ושאלתי אותך מה תעשי אחרי חמש שנים אמרת לי אני הסתדר.”

כך שמן הדברים עולה שהאישה הייתה מודעת להחלטה שלה ועל אף שלא בהכרח הייתה זו ההחלטה הטובה ביותר בשבילה, זכותו של אדם להחליט החלטות כלכליות לא נבונות, ולחתום על הסכמים בעקבותיהם, אין בזה בהכרח משום עושק וקיפוח.

ניתן גם להסיק מכך שהוכנס בהסכם סעיף המבטיח את הדירה ואת הכספים לטובת הילד בעתיד, שהייתה מאחורי הדברים מודעות לבעיה בויתור על הדירה וניסיון לפתור זאת ולשמר את הרכוש במשפחה לטובת הדור הבא.

לעניין הכחשת הצדדים באשר לתשלום של ה-295,000 ש"ח לא הוצגה כל הוכחה שהתשלום אכן נעשה, אך גם לא הוגשה לבית הדין תביעה על סכום זה.”

עד כאן מדברי ב"ד קמא.

לדעתנו כדי לקבוע אם ההסכם מקפח אם לאו, והכוונה לקיפוח באופן קיצוני, היה על ב"ד קמא להעריך את שוויה של חלקה של המערערת בדירה, ואת התמורה שקבלה לכך. מעיון בהסכם, וכך גם הבנו מהמשיב בדיון שהתקיים בפנינו, הסכום של 295,000 ש"ח שהיתה אמורה המערערת לקבל, הינו סכום שהיה מצוי בחשבון בנק שעל שם הצדדים. ומאחר שבלאו הכי מחצית מהכספים שייכים לאישה, נמצא אם כך שהמערערת לא קיבלה 295,000 ש"ח אלא 147,500 ש"ח, מחצית מסכום. בנוסף, אם כך הם הדברים אין בפנינו "תחשיב מדוקדק" של התחשבות כפי שהתרשם בית הדין האזורי, אלא כפי שהסביר הבעל זה סכום החיסכון שעמד לרשותם בבנק. (הבעל טען בפנינו שהסכום הנ"ל היה שלו לפני הנישואין, דבר הניתן לבדיקת בית הדין).

בהסכם נכתב: "סכום בסך 295,000 יעבור לרשות [מ'] בלבד", דבר הלמד מהכתובים שיש סכום שמונח, כנראה בחשבון בנק, ששייך לשני הצדדים, ולכן סכום זה יעבור לרשות [מ'] בלבד. אם היה המשיב משלם למערערת סכום זה, היה נכתב ש[מ'] ייתן ל[מ'] סכום של 295,000 ש"ח. לא כך נכתב. ומכאן אנו למדים שלכל היותר קבלה (אם קבלה) המערערת סכום של 147,500 ש"ח.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

לדעתנו יש לבדוק האם המערערת קבלה אף סכום זה אם לאו, ואם כן, מה החלק השייך לה ממילא, ומה החלק שקבלה מהמשיב. דבר זה הוא מהותי לקביעה, בין השאר, אם ההסכם "מקפח בעליל", "באופן הזועק".

העובדה שמיד לאחר הגירושין המערערת והמשיב המשיכו לחיות 3 שנים תחת קורת גג אחת, יכולה לעיתים ללמד שההסכם נחתם ללא שקול דעת, מתוך הנחה כי עדיין "אנחנו ממשיכים להיות משפחה אחת". במקרים מעין אלה שהצדדים ממשיכים לחיות תחת קורת גג אחת, אווירת ה"פיקציה" עולה לאוויר המחשבה, וגורמת לעיתים למי מהצדדים לא לשקול את ההסכם במאזניים כלכליות ובשקול דעת ראוי ונכון. על כן דרושה במקרים אלה זהירות יתירה בדיעבד, לאחר שנודע כי הצדדים המשיכו לחיות תחת קורת גג אחת 3 שנים.

אין לחשב את הזכות שניתן למערערת לגור בדירה במשך 5 שנים, בתחשיב הסכום שקבלה המערערת. ראשית, מפני שבאותה עת לא קבלה מדור אלא סכום של 1,500 ש"ח מזונות, שכך נאמר בהסכם: "באותה עת לא תקבל מזונות, ותקבל סכום של 1,500 ש"ח עבור הילד". ומכאן שלא היה במגורים בדירה תמורה למכירת חלקה של המערערת אלא תמורה למדור עבור הבן ד', וסכום מזונות מופחת.

אך בלאו הכי, הרי הבעל המשיך להתגורר בדירה 3 שנים, אמנם לטענתו שהה זמנים ממושכים בחו"ל אבל ברור שהדירה הייתה תחליף לשכירת דיור חלופי על ידו ואי אפשר להמשיך ולהתגורר בדירה ולבקש על כך שכר דירה, כאילו הוא השאיר את הדירה לאישה.

ועוד, ייתכן והיה לצדדים תכנית שהמשיב יוכל להמשיך להתגורר בדירה כמה שנים עם המערערת, וסעיף זה נועד להבטיח את אי סילוקה מהדירה.

גם הטענה שהמשיב שילם בתמורה לחלקה של המערערת חובות שהיו למערערת, דבר זה לא נכתב בהסכם הגירושין. ומכאן שאף אם המשיב שילם סכום כזה או אחר, הואיל ואינו בכלל הסכם הגירושין, יש לדון אם להחשיב סכומים אלה בכלל הכספים שקבלה המערערת מהמשיב. ולפחות בית הדין צריך לדרוש מהמשיב הוכחות על סכומים ששילם לאחר הגירושין בגין חובות המערערת, ולדון אם לחשבם בכלל התמורה, לאור האמור לעיל.

משכך מתברר כי בהתאם לשומה שבידינו שערך מחצית מהדירה הינו לפחות כ- 700,000 ש"ח, קבלה המערערת 147,500 ש"ח, ואף 295,000 אם אכן קבלה, גם דבר זה צריך להיות מוכח על ידי המשיב. ואם אכן כך הם פני הדברים, מבלי לקבוע את אמיתותם, הרי שההסכם הינו הסכם מקפח, והעוול זועק לשמים.

על מנת שבית הדין יוכל קבוע אם ההסכם מקפח אם לאו, על בית הדין האזורי לבדוק את שווי חלקה של המערערת נכון ליום חתימת ההסכם, ואת הסכום אותה קיבלה בפועל המשיב.

כל סכום ששולם על ידי המשיב לפני חתימת ההסכם, בגין מיסים על הדירה, לא יחשב לעניין זה. אין ספק כי כל זכות המשיב בדירה נבעה מהזכות אותה קבלו מאבי המערערת להתגורר בשכונת הארגזים, ולכן מן הדין היה על המשיב לשלם סכומים אלה בעבור החלק שקיבל, ללא שהביא עמו כל תמורה מכספו. כשם שאיננו דנים על מקור הזכות של המשיב בחלקו בדירה (מחצית), כדברי ב"ד קמא, כך אין לדון בתשלומים ששולמו לפני הגירושין על ידי המשיב למיסוי מקרקעין או לעיריית ת"א, או לכל מטרה אחרת.

כאמור, גם אין להכליל את זכות המגורים של המערערת במקום.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

לאחר שבי"ד קמא ידון ויכריע, מה שווי הדירה נכון ליום חתימת ההסכם, וכמה כספים קיבלה האישה בפועל, יקבע בי"ד קמא אם מדובר בהסכם מקפח לעניין העברת זכות המערערת בדירה ברחוב ש', לידי המשיב.

לטעמנו אם יתברר כי ההסכם מקפח בצורה קיצונית, יש לשקול שעל אף שלא הוכח, יתכן שסיבת האלימות, קמה וגם נצבה.

כמו כן לעניין מה שכתב בי"ד קמא בנושא ויתור המערערת על הזכויות של המשיב, ועל זכותה לאיזון משאבים, וכך כותב בי"ד קמא:

הוויתור על הזכויות הפנסיוניות כשכל צד נשאר עם זכויותיו היה הדדי, ומקובל במקרים רבים, בית הדין לא יעסוק בכך.

הדבר נכון אם מדובר בהפרשים זניחים. כאשר שני הצדדים, משכורתם כמעט שווה או בערך שווה, או שאינם נשואים אלא שנים מועטות, חבל לפנות לאקטואר, ובהחלט מקובל שכל צד נשאר עם זכויותיו. אך במקרה שבפנינו הצדדים היו נשואים 16 שנה. להערכתנו, המשיב צבר זכויות גבוהות לאין ערוך מזכויות המערערת, כך שיתכן ומדובר כאן בסכומים שיכולים להגיע לכדי מאות אלפי ש"ח. אין זה ויתור של מה בכך.

אשר על כן, על מנת לברר אם בויתור המערערת על איזון משאבים, מדובר בהסכם מקפח באופן משמעותי, יש למנות אקטואר לבחינת זכויות הצדדים ואיזון משאבים. לאחר שבי"ד קמא יקבל נתונים כאמור, יקבע בי"ד קמא אם מדובר בסעיף מקפח שיש לבטלו.

לאור האמור, בית הדין מחזיר את עניינם של הצדדים לבי"ד קמא, על מנת שיבדוק ויבחן את שווי חלקה של המערערת נכון ליום חתימת ההסכם, ואת הסכום אותה קיבלה בפועל מהמשיב, בהתאם למדדים הנ"ל.

כמו כן בי"ד קמא ימנה אקטואר לבחינת זכויות הצדדים לאורך שנות הנישואין, ממועד הנישואין ועד למועד הגירושין, ויבחן מהו הסכום שהיה על המערערת לקבל במסגרת איזון המשאבים, ואם ויתורה של המערערת על איזון המשאבים, היה הסכם מקפח.

עד להחלטה חלוטה בעניינם של הצדדים, בית הדין מעכב את ביצוע פסק הדין מיום 17.7.12 המאשר את הסכם הגירושין שבין הצדדים מיום 3.7.12, וכן מעכב את ביצוע פסק הדין מיום 5.12.19 הרוחה את ערעור המערערת.

לאור תוצאות הערעור, המזכירות תחזיר למערערת את הסכום של 10,000 ש"ח שהפקידה בבית הדין כערובה להגשת הערעור.

ניתן לפרסם לאחר השמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום ט' בתמוז התש"פ (01/07/2020).

הרב אליעזר איגרא      הרב שלמה שפירא      הרב צבי בן יעקב

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה